

AR EMIGRAVĘ LIETUVIAI YRA KITOKIE?

Kristina Žardeckaitė-Matulaitienė

Vytauto Didžiojo universitetas, Lietuva

Absoliuti dauguma Lietuvos piliečių pritarę, kad emigruoti skatina ekonominiai ir socialiniai veiksniai: geresnio ir turtingesnio gyvenimo troškimas, bėgimas nuo finansinių ar socialinių problemų, noras prisijungti prie jau emigravusių artimųjų ir pan. Tačiau mokslininkai, besidomintys emigracijos reiškiniu, pastebi, jog šios priežastys paaiškina maždaug tris ketvirtadalius emigracijos atvejų. Taigi vieną ketvirtadalį apsisprendimo vykti svečion šalin laimės ieškoti nulemia kitos – ne ekonominės – priežastys. Nors ekonominis nepriteklus veikia visus mūsų šalies gyventojus, bet išvyksta ne visi – kyla klausimas: galbūt yra psichologinių požymių (pvz., charakterio bruožų ar kitų ypatybių), apibūdinančių asmenis, pasirenkančius emigranto dalią? Ar gali būti, jog pasiliekančys Lietuvoje žmonės skiriasi nuo emigraciją pasirinkusių tautiečių ne tik materialine padėtimi, bet ir kitais – psichologiniais veiksniais?

2008 metais Vytauto Didžiojo universiteto Teorinės ir Bendrosios psichologijos katedros mokslininkų grupė (projekto vadovė – doc. dr. L. Bukšnytė, grupės nariai – doc. dr. V. Martišius, doc. dr. A. Endriulaitienė, dr. L. Šeibokaitė, R. Markšaitytė ir dr. K. Žardeckaitė-Matulaitienė), remiama Valstybinio mokslo ir studijų fondo, atliko mokslinį tyrimą „Psichologiniai emigracijos veiksniai“. Jame buvo lyginami emigrantų, ketinančių emigruoti ir Lietuvoje likusiųjų gyventi lietuvių psichologiniai ypatumai. Tyrime dalyvavo 617 lietuvių: 310 emigrantų ir 307 Lietuvoje gyvenantys asmenys. Emigracijoje gyvenančių lietuvių apklausoje aktyviai dalyvavo užsienio lietuvių bendruomenės, skelbusios informaciją apie tyrimą savo interneto svetainėse ir kvietusios dalyvauti tyrime. Daugiausia tyrime dalyvavusių emigrantų (34,8 %) nurodė gyvenantys

Airijoje, 26,5 % gyveno Prancūzijoje, 18,4 % – Vokietijoje, kitose šalyse (Švedijoje, Šveicarijoje, Ispanijoje, Graikijoje, Italijoje, Belgijoje, Estijoje, Olandijoje, Norvegijoje) gyvenantys lietuviai sudarė 20,3 % visų apklaustųjų. Apie du trečdalius respondentų (tiek emigrantų, tiek Lietuvoje gyvenančių asmenų) buvo moterys, tyrimo dalyvių amžiaus vidurkis – apie 32 metai. Dauguma (63,1 %) emigrantų teigė esantys susituokę arba turėjo nuolatinį partnerį. Taip pat paaiškėjo, kad 63 % emigrantų turėjo vaikų. Dauguma Lietuvoje gyvenančių apklaustųjų (50 %) gyveno santuokoje arba su partneriu, 46,3 % turėjo vaikų.

Lietuvoje gyvenantys ir emigravę lietuviai buvo lyginami pagal įvairius psichologinius ypatumus (asmenybės bruožus, subjektyvų psichinės ir fizinės sveikatos vertinimą, patiriamą psichosocialinį stresą, pasitenkinimą gyvenimu, savęs vertinimą ir vertybines orientacijas) bei tam tikrus elgesio rodiklius (tabako, alkoholio ir kitų narkotinių medžiagų vartojimą, agresyvų elgesį, mintis ir bandymus žudyti bei rizikingą vairavimą). Taip pat buvo analizuotos emigracijos priežastys ir ketinimas grįžti arba emigruoti.

KOKIOS PRIEŽASTYS SKATINA EMIGRUOTI?

Tyrimo rezultatai patvirtino kitų mokslininkų nustatytas emigracijos priežasčių tendencijas: daugiausiai emigrantų (31 %) teigė, kad jų išvykimą iš Lietuvos lėmė mažas atlyginimas už darbą, dar 13 % nurodė tai, kad Lietuvoje neturėjo darbo. Beveik 29 % emigravusių lietuvių emigracijos priežastimi įvardijo socialinius veiksnius: 16 % išvyko pas jau emigravusius artimuosius, 9 % gyvenimo partneriu pasirinko užsienietį ir išvyko gyventi su juo, 4 % emigravo dėl bendros aplinkinių žmonių migracijos, 14 % pasirinko studijas užsienyje.

Įdomu: palyginus užsienyje gyvenančių lietuvių emigraciją lėmusias priežastis su Lietuvoje gyvenančių asmenų nuomone apie tai, kas galėtų paskatinti juos išvykti į užsienį dirbti ir gyventi, gauti šiek tiek skirtingi rezultatai. Maždaug trečdalis emigrantų ir Lietuvoje gyvenančių asmenų svarbiausiomis įvardijo ekonomines emigracijos priežastis (mažą atlyginimą), tačiau Lietuvoje gyvenantys asmenys dažniausiai galimos emigracijos priežastimi įvardijo gero, įdomaus darbo užsienyje pasiūlymą (40 %). Taip pat buvo nustatyta, jog daugiau Lietuvoje gyvenančių nei

jau emigravusių asmenų galimomis išvykimo į užsienį gyventi ir dirbti priežastimis nurodo socialinius veiksnius: artimųjų emigraciją, studijas užsienyje ar užsienietį gyvenimo partnerį. Įdomu ir tai, kad apie 25 % į šį klausimą atsakiusių Lietuvoje gyvenančių asmenų galima emigracijos priežastimi nurodė galimus neigiamus socialinius ir ekonominius pokyčius Lietuvoje.

PASITENKINIMO GYVENIMU YPATUMAI IR GRĮŽIMO NAMO GALIMYBĖS

Įvertinus apklaustųjų pasitenkinimą gyvenimo sąlygomis paaiškėjo, kad dauguma emigravusių lietuvių buvo patenkinti gyvenimu toje šalyje, kurioje tuo metu gyveno, o daugiau Lietuvoje gyvenančių asmenų buvo vidutiniškai patenkinti arba nepatenkinti gyvenimu Lietuvoje. Panašiai geriau emigrantai vertino ir savo gyvenimo sąlygas: daugiausiai emigrantų (74 %) gyvenimo sąlygas laiko geromis, Lietuvoje taip vertinančių gyvenimo sąlygas asmenų buvo mažiau (52 %). Įvertinus bendrą pasitenkinimą gyvenimu buvo nustatyta: emigravę ir Lietuvoje pasilikę vyrai vienodai patenkinti gyvenimu. O štai emigrantės moterys buvo labiau patenkintos gyvenimu nei gyvenančios Lietuvoje. Nors emigrantai gana patenkinti savo gyvenimu ir sąlygomis toje šalyje, kurioje gyveno tyrimo metu, tik apie trečdalis jų neketino grįžti į Lietuvą ir žadėjo pasilikti užsienyje visam gyvenimui. Likusieji ketino kada nors grįžti į Lietuvą: 16 % – per artimiausius kelerius metus, apie 47 % teigė ketinantys grįžti, bet nenurodė tikslaus termino ar sąlygų, o beveik 7 % teigė, jog grįžtų į Lietuvą tik tuo atveju, jei čia pasikeistų socialinės ir ekonominės sąlygos. Analizuojant Lietuvoje gyvenančių asmenų ketinimus išvykti į užsienį paaiškėjo, kad net 40 % jų ketino kada nors išvykti gyventi į užsienį, nors pagal subjektyvų pasitenkinimo gyvenimu Lietuvoje bei gyvenimo sąlygų vertinimą ketinantys ir neketinantys emigruoti lietuviai nesiskyrė.

PSICHOLOGINIAI EMIGRAVUSIŲ IR PASILIKUSIŲ GYVENTI LIETUVOJE LIETUVIŲ SKIRTUMAI

Šiuo tyrimu bandėme išsiaiškinti, ar be ekonominių bei socialinių emigracijos priežasčių, yra ir psichologinių veiksnių, susijusių su žmogaus apsisprendimu emigruoti arba pasilikti savo šalyje. Bandėme ieškoti

emigrantų ir pasilikusių Lietuvoje asmenų asmenybės bruožų, požiūrio į save ir savo sveikatą bei emocinės savijautos skirtumų.

Emigrantų ir Lietuvoje gyvenančių lietuvių asmenybės bruožų palyginimas parodė, jog emigrantai vyrai yra labiau linkę bendrauti bei mažiau nervingi, jaučia mažiau įtampos ir lengviau susidoroja su stresu negu Lietuvoje gyvenantys vyrai. Moterų grupėje gauti panašūs rezultatai: į užsienį gyventi išvykusios moterys patiria ne tik mažiau įtampos, bet yra labiau pasiruošusios priimti naują patirtį, linkusios priimti apgalvotus sprendimus, joms rečiau būdinga liūdna nuotaika nei likusioms Lietuvoje. Nors buvo tikėtasi, kad emigravę asmenys patiria didesnę stresą, nes emigracija vertinama kaip grėsmė asmens pusiausvyrai, kuri savaime kelia stresą bei trukdo prisitaikyti, tačiau skirtumų tarp Lietuvoje pasilikusių ir emigravusių asmenų (tiek vyrų, tiek moterų) pagal patiriamą stresą nebuvo rasta. Emigravę bei Lietuvoje pasilikę asmenys nesiskyrė ir pagal savęs vertinimą (savosios vertės jausmą). Tačiau tyrimo rezultatai parodė, jog emigravusios moterys labiau pasitiki savo gebėjimu efektyviai ir sėkmingai veikti įvairiomis situacijomis bei priimti sprendimus negu likusios Lietuvoje, nors vyrų grupėje tokių skirtumų nebuvo rasta.

Pagal subjektyvų sveikatos vertinimą emigrantai ir Lietuvoje gyvenantys asmenys taip pat skiriasi. Tyrimo rezultatai parodė, kad emigrantai vyrai ir emigrantės moterys savo sveikatą subjektyviai vertino geriau nei Lietuvoje gyvenantys vyrai ir moterys. Galima numanyti, kad emigrantai sėkmingai prisitaiko naujoje aplinkoje, patenkina poreikius, dėl kurių neatitikimo emigravo iš Lietuvos, padidėja jų gerovė, o pats emigracijos faktas suvokiamas kaip teigiamas ir motyvuojantis stresas, todėl pagerėja ir sveikata.

EMIGRAVUSIŲ IR PASILIKUSIŲ LIETUVOJE LIETUVIŲ ELGESIO SKIRTUMAI

Palyginus rizikingą elgesį paaiškėjo, jog emigravę vyrai ir moterys yra mažiau agresyvūs už Lietuvoje pasilikusius gyventi respondentus. Tyrimo duomenys parodė, kad rizikingas vyrų vairavimas yra susijęs su emigraciniu elgesiu, tačiau priešingai nei buvo tikėtasi: Lietuvoje likę gyventi vyrai teigia dažniau klystantys vairuodami bei vairuoja agresyviau negu emigravę vyrai. Analizuojant rizikingą moterų vairavimą

nustatytos panašios tendencijos – emigrantės moterys taip pat mažiau linkusios rizikingai vairuoti. Minčių ir bandymų žudyti įvertinimas neparodė skirtumų lyginant emigravusius respondentus su Lietuvoje gyvenančiais asmenimis: visiems tyrimo dalyviams toks elgesys nebuvo būdingas. Tabako, alkoholio ir kitų narkotinių medžiagų vartojimo palyginimas atskleidė emigrantų ir Lietuvoje gyvenančių lietuvių skirtumus tik moterų grupėje. Tiek emigrantai, tiek Lietuvoje gyvenantys vyrai rūko ir vartoja alkoholio vienodai dažnai: apie pusė respondentų rūko reguliariai (bent kartą per savaitę), apie 30–40 % alkoholio vartoja reguliariai (bent kartą per savaitę), šiek tiek daugiau vyrų (nuo 50 iki 60 %) alkoholio vartoja nereguliariai – kartą ar kelis per mėnesį ar metus. Moterų grupėje matyti, jog emigrantės dažniau rūko bei dažniau ir didesniais kiekiais vartoja alkoholio (pvz., vyno) nei Lietuvoje likusios moterys. Analizuojant kitokių narkotinių medžiagų (ne tabako ir alkoholio) vartojimą paaiškėjo, kad daugumai tiriamųjų niekada neteko jų išbandyti. Analizė parodė, jog daugiau emigrantų nei Lietuvoje gyvenančių tiriamųjų moterų bent vieną kartą bandė vartoti kitų narkotinių medžiagų.

Taigi apibendrinant šio tyrimo rezultatus ir grįžtant prie pagrindinio klausimo, ar skiriasi emigravę ir neemigravę lietuviai, tenka konstatuoti: skiriasi. Emigravę lietuviai vyrai yra labiau socialiai orientuoti, lengviau išgyvena neigiamus jausmus ir nesėkmes bei sėkmingiau susidoroja su įtampa, geriau vertina savo sveikatą. Emigrantės moterys taip pat yra labiau socialiai orientuotos, labiau orientuotos į tikslą ir pasiekimus, labiau pasiruošusios priimti naują patirtį, labiau pasitiki savo gebėjimu sėkmingai susidoroti su įvairiais sunkumais, jaučia mažiau įtamos ir sėkmingiau su ja tvarkosi, geriau vertina savo sveikatą bei yra labiau patenkintos gyvenimu nei šiuo metu Lietuvoje gyvenančios moterys.

Deja, tenka pripažinti, kad šio tyrimo rezultatai patvirtina emigracijos tyrinėtojų būgštavimus: dėl emigracijos Lietuva netenka savo „sveikiausių“ piliečių, galinčių atnešti didžiausią naudą valstybei. Kita vertus, galima daryti prielaidą, kad kai kurie geresni emigravusiųjų psichologiniai požymiai (pvz., mažesnis patiriamas stresas, menkiau išreikšta bloga nuotaika, geresnė sveikata) gali atsirasti kaip prisitaikymo stabilesnėje ekonominėje, socialinėje ir politinėje aplinkoje rezultatas.

Pabaigoje svarbu pabrėžti, kad šiuos rezultatus reikia interpretuoti su tam tikru atsargumu, nes surinkta emigravusių lietuvių grupė nebūtinai atspindi visą emigravusių lietuvių populiaciją. Reikia pažymėti ir tai,

kad tyrimas buvo atliktas per ekonominį pakilimą ir nustatyti dėsningumai gali nepasitvirtinti aiškinant sunkmečiu vykstančius lietuvių migracijos pokyčius. Todėl reikalingi tęstiniai tyrimai, kurie leistų nustatyti, ar iš tiesų geresnės psichologinės būsenos piliečiai emigruoja į užsienio valstybes, ar prisitaikymas užsienio šalyje pagerina lietuvių psichologinę būklę, ar yra kitų migraciją lemiančių veiksnių.

ARE LITHUANIAN EMIGRANTS DIFFERENT?

Kristina Žardeckaitė-Matulaitienė

Abstract. Background and Purpose. In 2008 a group of researchers of General and Theoretical Psychology Departments at Vytautas Magnus University (head of the Project – assist. prof. L. Bukšnytė, group members – assist. prof. V. Martišius, assist. prof. A. Endriulaitienė, dr. L. Šeibokaitė, R. Markšaitytė and dr. K. Žardeckaitė-Matulaitienė) conducted a scientific study “Psychological Factors of Emigration” granted by State Studies Foundation. The aim of the study was to compare psychological characteristics of emigrants, Lithuanians who want to emigrate, and Lithuanians who want to live in their country of origin. **Method.** Subjects of the study were 617 Lithuanians: 310 emigrants and 307 current Lithuanian residents. Such psychological factors as personality traits, subjective physical and psychological health, psychosocial stress, satisfaction with life, self-evaluation, value orientations, tobacco, alcohol and substance abuse, risky sexual behavior, aggressiveness, suicidal behavior and risky driving were measured. **Results and Conclusions.** Results indicated that emigrants tend to have more positive psychological characteristics than current Lithuanian residents. Emigrants tend to be more social orientated, have higher emotional stability, better subjective health, and express less health problems. Emigrant women tend to have higher openness, consensus, and self-efficacy, and are more satisfied with their life.

Keywords: Emigration, self-efficacy, psychological characteristics.